

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИРОБНИЦТВА ЯЛОВИЧИНИ В КИЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

О.О. Кутас, П.І. Шаран

Національний університет харчових технологій

У статті висвітлено стан та проблеми виробництва яловичини в столичній області; обґрунтовано, що прискорений розвиток спеціалізованого м'ясного скотарства – реальний шлях до збільшення виробництва якісної та дешевої яловичини; визначено сукупність заходів для забезпечення рентабельного ведення м'ясного скотарства в області та досягнення галуззю прогнозованих показників розвитку.

В статье отражены состояние и проблемы производства говядины в столичной области; обосновано, что ускоренное развитие специализированного мясного скотоводства – реальный путь к увеличению производства качественной и дешевой говядины; определена совокупность мероприятий для обеспечения рентабельного ведения мясного скотоводства в области и достижения отраслью прогнозируемых показателей развития.

In the article the state and problems of production of beef is reflected in a capital region; grounded, that speed-up development of the specialized meat cattle breeding is the real way to the increase of production of high-quality and cheap beef; certainly aggregate of measures for providing of cost-effective conduct of the meat cattle breeding in regions and achievements by industry of the forecast indexes of development.

Згідно з науково обґрунтованими нормами, людині слід споживати в середньому за рік 85 кг м'яса, в тому числі 38 кг яловичини. Сьогодні ці показники становлять 36 та 15 кг відповідно. Яловичина має оптимальне для людського організму співвідношення білка та жиру, багата на мінеральні речовини та амінокислоти, тому доцільно, щоб у структурі споживання людиною м'яса яловичина складала 45-47% [1]. Для задоволення потреб

населення у цьому виді м'яса та продуктах його переробки потрібно збільшити обсяги виробництва яловичини.

Проблемам розвитку скотарства та ринку яловичини присвячено наукові праці Попової Л.Л., Мартинюка М.А., Бойка В.І., Шарана П.І., Гапуценка Ю.Я., Щепієнка П.В., Комарницької О.П., Сеперович Н. В. та ін., у яких були розглянуті питання дослідження кон'юнктури і методів ціноутворення на ринку яловичини, економічної ефективності її виробництва, діяльності посередників та створення об'єднань з виробництва продукції, проблемам і перспективам розвитку галузі. Проблеми збільшення обсягів, підвищення стабільності та ефективності виробництва продукції скотарства є, звичайно, загальнодержавними. Але, на нашу думку, потребують подальшого аналізу деякі регіональні аспекти даної проблеми.

Прийняттям стимулюючих законів і підзаконних актів держава намагається стабілізувати ситуацію в галузі, хоча цих заходів ще не достатньо для вирішення всіх проблем скотарства, основною з яких є тенденції стрімкого зменшення поголів'я худоби та зниження її продуктивності. Так, протягом останніх років у Київській області відбулося суттєве скорочення поголів'я великої рогатої худоби. У 2002 р. порівняно з 1990-м воно зменшилося у 3,2 раза, в тому числі корів – у 2,2 раза (табл. 1). Співвідношення поголів'я корів до ВРХ на вирощуванні та відгодівлі змінилося від 1:1,76 до 1:0,91, що свідчить про більшу ринкову привабливість молока як об'єкта виробництва і продажу, ніж яловичини. В сільськогосподарських підприємствах зменшення поголів'я ВРХ протягом 1991-2002 рр. набуло катастрофічних темпів (6,5 % на рік), а частка ВРХ, яка утримувалася у господарствах населення зросла з 11,22 у 1990 до 32,9 % у 2002 р. Але в особистих підсобних господарствах населення останнім часом відбулося насичення поголів'ям ВРХ, і вони певною мірою вичерпали ресурс його збільшення. Отже, подальше його збільшення переважно можливе завдяки аграрним підприємствам різних організаційно-правових форм господарювання.

Крім скорочення поголів'я ВРХ в Київській області протягом 1991-2002 років, в сільськогосподарських підприємствах відбулося значне зниження і продуктивності тварин: середньодобового приросту живої маси – з 485 до 364 г (на 25%), виходу телят на 100 корів – з 86 до 67 голів (на 22%). Також скоротилася середня жива вага однієї голови ВРХ, проданої сільгоспідприємствами підприємствам м'ясної промисловості, досягнувши у 1997 р. мінімального значення – 305 кг (порівняно з 408 кг у 1990 р.).

Наведені дані свідчать, що, крім втрати генетичного потенціалу худоби, господарства області позбавлені можливості сталого зростання поголів'я ВРХ та його продуктивності (навіть при дуже сприятливих ринкових умовах). Це пов'язано з фактичною відсутністю молодняка, що має надходити на вирощування, відгодівлю і ремонт стада, та низьким потенціалом його продуктивності. У більшості господарств області рівень технології відгодівлі ВРХ досить низький. В основному дотримуються екстенсивних методів вирощування молодняка. Методи інтенсивної відгодівлі по суті використовуються в поодиноких випадках. Тому виробнича собівартість м'яса залишається високою, а м'ясний потенціал худоби повністю не використовується. Така ситуація не могла не позначитися на скороченні обсягів виробництва яловичини в області (з 207 до 61,8 тис. т), однією з причин якого стало значне скорочення масштабів та інтенсивності відгодівлі у спеціалізованих господарствах, більшість з яких припинила свою діяльність, хоча до 1990 року вони відігравали важливу роль у підготовці та реалізації відгодівельного молодняка з високими м'ясними кондиціями.

Зниження ефективності роботи великих промислових комплексів з виробництва яловичини в Київській області у 1991-2000 роках не було випадковим. Це стало закономірним результатом високої ресурсовитратності старих технологій виробництва м'яса ВРХ та процесів заготівлі, зберігання і підготовки кормів до згодовування, ведення гнойового господарства тощо. До цього можна додати ряд зовнішніх об'єктивних (загальна

криза економіки України, експансія м'ясних продуктів іноземного походження, зменшення виробництва молодняка в господарствах-репродукторах, зниження платоспроможності споживачів тощо) та суб'єктивних, в основному соціальних (неспроможність сприйняття ринкових умов керівниками господарств, низька матеріальна зацікавленість працівників та низький рівень технологічної дисципліни, наявність суперечності між бажанням отримати прибуток і збереженням робочих місць тощо) чинників.

Значним резервом збільшення виробництва яловичини ми вважаємо інтенсифікацію і прискорений розвиток спеціалізованого м'ясного скотарства. Саме за рахунок розвитку цієї галузі, поряд з інтенсифікацією вирощування і відгодівлі худоби молочних і комбінованих порід, має здійснюватися виробництво високоякісної яловичини для задоволення потреб населення та промислового виробництва.

Порівняно з молочною, м'ясна худоба має ряд переваг: потребує значно менших витрат на будівництво приміщень і засоби механізації виробничих процесів; менш витратна щодо концентрованих кормів, енергетичних і трудових ресурсів; добре використовує пасовища, відходи рільництва (солону, полу) та переробної промисловості (малясу, брагу); забезпечує високоякісною сировиною шкіряну, легку і фармацевтичну промисловість.

Для забезпечення рентабельного ведення м'ясного скотарства потрібно істотно підвищити економічну ефективність розведення м'ясної худоби шляхом підвищення її продуктивності (забезпечити середньодобовий приріст живої маси худоби всіх статевих-вікових груп до 775-800 г, вихід телят на 100 середньорічних корів 85-87 голів) на основі зміцнення матеріально-технічної та племінної бази м'ясного скотарства шляхом надання відчутної державної фінансової підтримки, що призведе до зниження витрат кормів на 1 ц виробленої живої маси (включаючи годівлю корів) до 14,0-14,2 ц к.од. Вказаних параметрів раціонального використання виробничих ресурсів можна досягти на основі освоєння ресурсозберігаючих технологій ви-

робництва кормів, науково обґрунтованої системи годівлі тварин, повнішого використання генетичного потенціалу порід, широкого застосування біотехнологічних методів інтенсифікації відтворення стада, раціональної організації праці та виробництва, матеріальної зацікавленості власників худоби і майна в ощадливому використанні виробничого потенціалу галузі та підвищенні якості виробленої продукції.

Ефективне ведення галузі м'ясного скотарства Київської області з урахуванням зональних особливостей повинне базуватися на застосуванні сучасних ресурсозберігаючих технологій, а саме: безприв'язного утримання у зимово-стійловий період на глибокій підстилці усіх статевих груп тварин в приміщеннях полегшеного типу з вільним виходом на вигульні майданчики; пасовищного утримання худоби протягом 9-10 місяців на рік з комбінованим використанням пасовищ і кормів із сховищ; сезонного отелення корів у лютому-квітні, що забезпечить утримання підсисних корів з телятами на пасовищах до 300 днів; підсисного методу вирощування телят до 6-8 місячного віку; заключної відгодівлі надремонтного молодняку до високих вагових кондицій.

Доцільним буде при продуктивності пасовища 40-50 ц/га к.од. на одну дорослу голову виділяти 0,5 га, для молодняку віком до року – 25 % (від потреби дорослих тварин), старше року – 60% та 15 % резервної площі. Годівля м'ясної худоби повинна ґрунтуватись на кормах власного виробництва при максимальному використанні дешевих грубих і соковитих кормів в зимово-стійловий період та пасовищних кормів в літній період при оптимальному вмісті в раціонах високобілкових зернових та інших кормів. На рівні сільськогосподарських формувань області з розведення м'ясної худоби слід забезпечити необхідні обсяги виробництва кормів, створити сприятливі умови утримання та годівлі тварин, підвищення ефективності селекційно-племінної роботи і рівня ветеринарного обслуговування.

Для реалізації програми розвитку м'ясного скотарства області потрі-

бно забезпечити постійний ветеринарний контроль, який має включати такі основні напрями: проведення планових діагностичних досліджень, профілактичних щеплень та безумовне виконання інших заходів, передбачених ветеринарним законодавством України; комплектацію ферм лише здоровими тваринами з благополучних щодо туберкульозу та лейкозу сільськогосподарських підприємств; проведення в районах, забруднених радіонуклідами, обстежень контрольних груп худоби на забрудненість радіонуклідами та здійснення відповідних профілактичних заходів щодо одержання екологічно безпечної продукції.

З метою прискореного формування великих масивів м'ясної худоби, збільшення обсягів виробництва високоякісної яловичини, дієтичної молочної телятини та високоякісних шкур у товарних господарствах області потрібно використовувати високопродуктивні спеціалізовані м'ясні породи й типи, які мають високу відтворну здатність не нижче 85-90%, забезпечують середньодобовий приріст живої маси всіх статево-вікових груп м'ясної худоби 750-800 г і 450-500 кг яловичини в живій масі на корову за рік.

Основними перспективними напрямками селекційної роботи у м'ясному скотарстві області мають бути: оцінка і добір плідників, накопичення сперми від бугаїв-поліпшувачів і продовжувачів ліній, лінійне розведення, виділення селекційних груп корів, здійснення замовних парувань. Бугаїв потрібно оцінювати і відбирати за інтенсивністю росту і показниками живої маси у відповідні вікові періоди та легкістю отелень маток. Маточне поголів'я має відбиратися при формуванні стад за відтворною здатністю, молочністю, материнськими якостями.

Для ефективного розведення м'ясної худоби в області необхідно організувати: вирощування телят на підсосі до 6-8 міс.; інтенсивну систему відтворення стада, яка забезпечує вихід телят на 100 корів 85-90 голів; сезонні отелення (зимово-весняні: лютий-березень); заготівлю не менше 70 ц к.од. на одну корову зі шлейфом на рік; безприв'язне утримання у зимово-

стійловий період на глибокій підстилці всіх статеві-вікових груп худоби в приміщеннях полегшеного типу з механізованою роздачею кормів і прибиранням гною; випасання худоби в літній період протягом 200-220 днів на пасовищах в зоні Полісся, в Лісостепу – використання пасовищ і зелених кормів з польових сівзмін; інтенсивну заключну відгодівлю надремонтного молодняка до високих вагових кондицій – 550-600 кг у 18 міс. з використанням до 40% за поживністю концентрованих кормів у раціонах.

Для прискореного розвитку м'ясного скотарства області мають бути здійснені такі організаційні заходи: залучення коштів місцевого бюджету для фінансування м'ясного скотарства; формування регіональних асоціацій власників м'ясної худоби та удосконалення організаційної структури асоціації м'ясного скотарства на загальнодержавному рівні; організація виставок, виводок, аукціонів племінної м'ясної худоби, рекламна демонстрація продукції м'ясного скотарства, популяризація селекційних досягнень в Україні та за її межами; підвищення кваліфікації фахівців галузі; підготовка на зооінженерних факультетах провідних аграрних вузів України менеджерів м'ясного скотарства; вивчення та впровадження досвіду країн з розвинутим м'ясним скотарством щодо організації глибокої переробки та вигідного збуту продукції галузі; розширення інфраструктури мережі сервісних послуг з питань селекції та відтворення худоби, заготівлі, переробки і реалізації продукції скотарства; створення сільських дорадчих служб.

Для реалізації переваг м'ясної худоби на м'ясопереробних підприємствах мають бути впроваджені безвідходні технології переробки туш і раціональна технологія поділу туш за сортами. Доцільним є впровадження нової технології поділу туш, що передбачатиме виділення п'ять сортів напівфабрикатів: екстра, відбірний, вищий, прима і товарний. Диференційоване використання туш худоби м'ясних порід (реалізація в торгівельній мережі і промислова переробка) дасть змогу повніше задовольнити попит населення з різною купівельною спроможністю на м'ясо і м'ясопродукти, а

переробних підприємств – на високоякісну сировину, а також запровадити закупівельні і роздрібні ціни залежно від якості продукції.

Ринкові відносини у м'ясному скотарстві повинні формуватися на принципах ощадливості, конкуренції, захисту товаровиробників і споживачів. Основою стабілізації і нарощування чисельності м'ясної худоби, підвищення її продуктивності та ефективності розведення має стати функціонування економічного механізму, який забезпечить окупність затрат її власникам, а саме: гарантовані мінімальні ціни на живу масу худоби; взаємовигідна система економічних відносин між виробниками, переробниками і реалізаторами яловичини (одержання кожним з учасників інтегрованих формувань однакової суми прибутку на вкладений капітал з урахуванням терміну його обороту); державна фінансова підтримка галузі; удосконалення кредитно-фінансової та податкової політики.

Нарощування обсягів реалізації конкурентоспроможної екологічно безпечної продукції може буде досягнуто шляхом: запровадження цін підтримки; спрямування інвестицій на розвиток ресурсного потенціалу сільгосп підприємств з розведення м'ясної худоби, переробної промисловості; формування інфраструктури ринку та стимулювання власників м'ясної худоби до участі в біржовій торгівлі через створення системи збуту продукції шляхом формування заготівельно-збутових кооперативів та кооперативних агроторгових домів, аукціонів живої худоби; формування оптових ринків; вжиття відповідних заходів щодо захисту внутрішнього ринку, які не суперечать правилам та вимогам СОТ; надання учасникам ринку кон'юнктурної інформації щодо цін попиту та пропозиції на яловичину; проведення моніторингу цін, аналізу та прогнозування стану справ на ринку яловичини.

За прогнозами фахівців, на кінець 2010 році реальним є доведення в області обсягу виробництва яловичини у живій масі до 75,1 тис. тонн, а чисельності ВРХ м'ясного напрямку продуктивності – до 21,6 тис. гол. (табл. 1), або 10% від її загальної чисельності у сільгосп підприємствах [7].

Таблиця 1. Основні напрями розвитку виробництва яловичини Київської області

Показник	Факт			Прогноз		
	1990 р.	1995 р.	2002 р.	2004 р.	2005 р.	2010 р.
Чисельність поголів'я худоби на кінець року, тис. голів						
- усі категорії господарств,	1307,8	849,6	407,4	370,2	381,5	417,4
в т.ч. корови	473,5	373,4	213,5	201,5	204,1	213,8
- сільгосппідприємства, вкл. селянські (фермерські) господарства,	1161,0	701,3	273,3	261,3	264,5	283,2
в т.ч. корови	379,9	251,3	105,4	97,5	98,7	105,7
- особисті підсобні господарства населення,	146,8	148,3	134,1	119,5	121,1	134,2
в т.ч. корови	93,6	122,1	108,1	104,0	105,4	108,1
Середньодобовий приріст живої маси ВРХ, г	485	303	364	500	550	600
Вихід телят на 100 корів, голів	86	73	67	80	85	88
Виробництво яловичини (в живій масі), тис. тонн	207,0	127,9	61,8	62,9	66,8	75,1
Прогнозована чисельність поголів'я ВРХ м'ясного напрямку продуктивності, тис. голів	-	-	-	11,8	12,4	21,6
Прогнозована чисельність корів м'ясного напрямку продуктивності, тис. голів	-	-	-	5,6	5,9	10,3
Обсяги виробництва (реалізації) яловичини, одержаної від м'ясної худоби, тис. тонн	-	-	-	1,6	2,1	4,2

Для виконання цього завдання необхідно: дотримуватися технології інтенсивного вирощування великої рогатої худоби при середньодобових приростах живої маси 800 г і більше та досягнення живої маси однієї голови 495-520 кг у 19-20 місяців; переорієнтувати кормовиробництво на максимальне вирощування для галузі кормів, зокрема, збільшення та використання виробництва сіна і сінажу, ячменю, кукурудзи, гороху; створення високопродуктивних культурних пасовищ, у тому числі за рахунок залуження ріллі та поліпшення природніх пасовищ; зниження середніх затрат кормів на одержання 1 ц приросту живої маси до 8-8,5 ц к.од.; створити об'єднання, асоціації для виробництва, переробки і реалізації продукції.

Товарні стада м'ясної худоби мають формуватися шляхом промислового схрещування низькопродуктивних корів молочних порід і надремонтних телиць з плідниками м'ясних порід та вирощування помісного молод-

няку за технологією м'ясного скотарства, а також вирощування помісного м'ясного молодняка великої рогатої худоби в особистих господарствах населення. Переважну чисельність поголів'я м'ясної худоби доцільно буде розмістити в Іванківському, Поліському, Вишгородському, Васильківському районах. Понад 25% поголів'я ВРХ області м'ясного напрямку продуктивності мають становити тварини симентальської м'ясної породи. В зоні Лісостепу доцільно розводити худобу української м'ясної породи. На Поліссі, де розміщені значні площі природних пасовищ, необхідно розводити м'ясну худобу, що адаптована до природно-кліматичних умов цієї зони (породи абердин-ангус, волинську або поліську).

Формування ринку продукції м'ясної худоби у намічених обсягах забезпечить безперервне постачання високоякісною яловичиною її споживачів, стабільність процесу купівлі-продажу яловичини, одержаної від м'ясної худоби у зростаючих обсягах, а також досягнення такого рівня цін на високоякісну яловичину, який би задовольняв потреби суб'єктів ринку.

Література

1. Шаран П., Гузев І., Вдовиченко Ю. Перспективи розвитку м'ясного скотарства в Україні // Пропозиція. – 2003. – № 11. – С. 106-108.
2. Наумов Ю.Ф., Германенко О.М., Зось-Кіор М.В. Регіональні аспекти виробництва та реалізації яловичини в Луганській області // Економіка АПК. – 2001. – № 11. – С. 85-92.
3. Щепієнко П.В. М'ясний підкомплекс України (проблеми розвитку та ефективності). – К.: ІАЕ УААН, 1998. – 64 с.
4. Тваринництво України. Статистичний збірник. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2001.
5. Комарницька О.П. Формування ринку великої рогатої худоби // Економіка АПК. – 2002. – № 12. – С. 103-106.
6. Цільова програма «М'ясне скотарство». – К.: Мінагрополітики України, УААН. – 2003.